کارکردن در حوزه زنان در کشورهایی شبیه ما دشوار است

شرق: لیلی ارشد، مدیرعامل مؤسسه خورشید، حامی توانمندسازی زنان آسیب‌دیده که در هفته‌های گذشته اعلام کرد فعالیتش متوقف شده است، با اشاره به اینکه فعالان مدنی از خود مردم بوده و با دغدغه‌ها و نیازهای جامعه بیشتر آشنا هستند، می‌گوید: این افراد خیلی خوب به مشـکلات گروه هدف آگاه می‌شوند. وقتی به صورت داوطلبانه فعالیت می‌کنند، انتظار دارند شرایط جامعه هم در این مسیر بهتر شود. یک‌سری افراد در این زمینه متخصص و مشتاق، برای رفع مشکلات جامعه تلاش می‌کنند. نوع فعالیت اعضای نهادهای مدنی سـبب ایجاد حس اعتماد در بین مردم می‌شـود. همه جای دنیا هـم فعالان اجتماعی سیاسـت‌گذاران را نسبت به مسـائل مردم آگاه می‌کنند. مناطقی از تهران، مثل دروازه‌غار سال‌هاست درگیر مشکلات اجتماعی است؛ نوعی بی‌سازمانی اجتماعی آنجا جریان دارد و نهادهای مدنی گروه‌های هدف خود را آنجا می‌توانند پیدا کنند. من هم سـال ۸۵ دیدم این منطقه مکان مناسـبی برای تأسـیس مرکزی در حوزه زنان آسیب‌دیده است؛ بنابراین ان‌جی‌اوهـا به دلیل نیاز محله در این محیط‌ها قرار می‌گیرند. در این حوزه، اقدامات خوبی هم صورت گرفت که با طرح آن توسط مراکز مردم‌نهاد، مسئولان را به سمتی برد تا برای آن موضوعات کاری کنند. مثلا موضوع انتقال ویروس اچ‌آی‌وی از طریق سوزن و سرنگ آلوده و رابطه جنسی حفاظت‌نشده که البته مسئولان هم به آن اشاره کردند که با پیگیری‌ها کنترل شد. در نتیجه به‌حاشیه‌رفتن یا نبود مراکز مردم‌نهاد نه به نفع مردم و نه مسئولان خواهد بود؛ چون مسئولان از یک‌سری اطلاعات و مردم از یک‌سری حمایت‌ها محروم خواهند شد. در این سـال‌ها در جلساتی که از سـوی نهادهای دولتی دعوت می‌شدم، حضور پیدا کردم و اطلاعات مناسـبی را در اختیار آنها قرار می‌دادم که خرسند می‌شدند و احساس رضایت می‌کردند. ارشـد ضمن اشاره به گسترش آسیب‌های اجتماعی روزافزون، بر این باور است: اگر همه سـازمان‌های دولتی کنار هم قرار نگیرند، این مشـکلات توسط نهادهای مردمی به تنهایی حل نخواهد شـد. انتظار ما این اسـت که بسـیاری از نهادهای دولتی به همراه سازمان‌های مردم‌نهاد برای کاهش آسیب‌های اجتماعی در کنار هم قرار بگیرند. برای حل این موضوع، ما به پیشگیری سطح یک و دو نیاز داریم و الان در دروازه‌غاز پیشگیری سطح سـه اعمال می‌شـود. البته باید توجه کنیم که پیشگیری سطح یک و دو ممکن است چند سال طول بکشد. هرکدام از ما چند سال است در منطقه دروازه‌غار فعالیت می‌کنیم، اما با وجود افزایش جمعیت، فقر، بی‌کاری، مهاجرت‌های داخلی و کشورهای همسایه، معضلات کم که نشـده، بیشتر هم شده اسـت. وی در مورد برخی فشـارهای اعمال‌شده در حوزه توانمندسـازی زنان آسیب‌دیده اضافه می‌کند: کارکردن در حوزه زنان، در کشورهایی شبیه به ما، کار دشواری است. در کشورهای سنتی این مشکل بیشتر خواهد بود و شرایط سخت‌تر می‌شود. توجه کنید که جبر زمانه باعث می‌شود گاهی یک زن تصمیم بگیرد از تنش برای حداقل‌های اقتصادی استفاده کند؛ این در صورتی است که حتی این کار از نظر خودش هم پذیرفته‌شـده و اخلاقی نیست. وقتی از پیشگیری سطح سه حرف می‌زنیم، یعنی کمک به فردی که درگیر چنین موضوعی اسـت و فکر می‌کند هیچ راه دیگری ندارد، اما همین فرد وقتی توانایی‌های خودش را بشناسد، عزت نفس پیدا می‌کند. من به این موضوع باور دارم چون در تجربه کاری با این گروه درکش کردم. برای تشخیص یا شناخت یک پدیده نیازمند مطالعه، پژوهش و مشـارکت گروه هدف هستیم. مطالعه درباره یک آسیب اجتماعی، در واقع تأیید و تشویق آن نیست، بلکه مطالعه به ما کمک می‌کند به زوایای مشکل پی ببریم و برای رفع آن قدم برداریم. بااین‌حال، اگر بخواهیم پدیده‌ای را نادیده بگیریم و کتمان کنیم یا بگوییم بهتر است درباره آن صحبت نشود و ان‌شاءالله این‌طور نیست، این قضیه گسترش پیدا خواهد کرد و جامعه در طولانی‌مدت درگیر آن خواهد شد. وی در پایان صحبتش اشاره کرد: موضوع دیگری که نیاز بود به آن اشاره کنم، این است که یکی از فعالیت‌هایی که خانه خورشـید به عنوان گروه هدف خود انجام داد، این بـود که اوایل کار پی بردیم زنان بعد از بهبودی نیازمند حمایت‌های دندان‌پزشکی هستند؛ چون معمولا زنان بعد از پاک‌شدن وقتی دندان‌های سالمی نداشته باشند به‌شدت دچار انگ و تبعیض می‌شوند، حتی درد دندان هم امکان برگشت به سوءمصرف می‌شود. ما به عنوان فعال مدنی در این زمینه تلاش کردیم. حدود پنج سال پیش این آرزوی ما تحقق پیدا کرد و با جامعه دندان‌پزشکی نیکوکار ایران آشنا شدیم که خدماتشان را در اختیار زنان بهبودیافته قرار دادند. تا امروز هیچ گروهی این خدمات را به‌طور رایگان و با کیفیت به این گروه نمی‌دهد، حال ما این امکانات را از دسـت دادیم، در حالی که واقعا کار شـرافتمندانه‌ای بود که در حال حاضر این امکان از آن گروه گرفته شـد؛ بنابراین اگر نقش نهادهای مدنـی را در نظر بگیریم، متوجه حضور تأثیرگذار و خردمندانه آنها خواهیم شد.

هشدار کاهش سرمایه انسانی در روزهای پیش‌روی جامعه

نسـترن فرخه: همه چیز کمی خاکستری‌تر از قبل شده است، رگبار خبرهای تلخ، روح تک‌تک افراد جامعه را به سیاهی کشانده و شاید کمتر چهره‌ای در خیابان، بی‌درنگ به رهگذری در کنار خود لبخند بزند. در میان انبوه نگرانی و ترس‌های اجتماعی، همچنان نهادهایی مردمی هستند که با اندک سرمایه انسانی که در دست دارند، با تلاشی مضاعف، سعی بر کاهش معضلات اجتماعی و افزایش کیفیت شرایط زیسته کشور دارند؛ اما همین گروه‌های کوچک، با وجود تأثیر مثبت عملکرد خود در این روزهای پُردرد جامعه، درگیر فشار جریان‌هایی هستند که تمایلی به فعالیت آنها و ترویج حضور سرمایه انسانی برای کاهش معضلات جاری جامعه را ندارد. در چند سال اخیر خبرهایی از تحت فشار قرارگرفتن مراکز مردم‌نهاد یا توقف فعالیت‌های آنها به گوش می‌رسید که این روزها بر تعداد آنها افزوده شده اسـت؛ از تعطیلی مؤسسه معلولین باور سبز به دلیل سیاه‌نمایی تا فشارها بر جمعیت امام علی، مؤسسه نور سپیده هدایت، خانه خورشید و حتی خانه کودکان کارکرمان و دیگر مراکزی که گاهی حتی به دلیل ترس از بدترشـدن شرایط، فشـارهای واردشده را رسانه‌ای نخواهند کرد. به باور بسیاری از فعالان اجتماعی و جامعه‌شناسان، این شکل از تحت فشار قرارگرفتن مراکز مردم‌نهاد، بر کاهش سرمایه اجتماعی تأثیر مستقیم دارد. همچنین طبق صحبت‌های شیرین احمدنیا، دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه علامه‌طباطبایی و عضو هیئت‌مدیره انجمن جامعه‌شناسی ایران، با توجه به شواهد و مستندات پژوهشی در زمینه روند افت یا کاهش میزان سرمایه اجتماعی در جامعه ایران که پژوهشگران برجسته علوم اجتماعی و مراکز تحقیقاتی معتبر در سال‌های اخیر بررسی و ارائه کرده‌اند و همین یافته، به تنهایی دربردارنده هشدارهایی جدی به مسئولان و سیاست‌گذاران کشور درخصوص آینده سلامت اجتماعی در جامعه است.

با حذف مراکز مردم‌نهاد و کاهش بیشتر سرمایه انسانی، معضلات همچون مادری آبسـتن هر روز تولد دردی جدید را در پی خواهد داشـت. این در حالی است که سمیه توحیدلو، جامعه‌شـناس اقتصاد، در مورد اثر مثبت سرمایه انسانی، بر این باور است که افزایش سـرمایه انسانی و اجتماعی بر بهترشدن شـرایط اقتصادی کشور مستقیما اثر خواهد داشت.حال با وجود اثر مثبت حضور این سرمایه‌های جامعه در قالب گروه‌های مردمی، برخی از فعالان اجتماعی حاضر در مناطق حاشیه‌ای و آسیب‌خیز از فشارهای وارده بر فعالیت خود انتقاد می‌کنند؛ همچون لیلی ارشد، مدیرعامل مؤسسه خورشید که چندی پیش اعلام کرد فعالیت این مؤسسه متوقف شده است. او می‌گوید کارکردن در حوزه زنان، در کشـورهایی شبیه به ما، کار دشواری اسـت. در کشورهای سنتی این مشکل بیشتر خواهد بود و شرایط سخت‌تر می‌شود. در کنارش، علی‌اکبر اسماعیل‌پور، مدیر مرکز توانمندسازی آوای ماندگار، در برابر این رویکرد جریان‌های خاص بر این باور اسـت که رویکردی که الان می‌بینیم و در آن بحث کنارزدن ان‌جی‌اوها مطرح اسـت، اتفاق جدیدی نیست و حتی در دولت‌های اصلاح‌طلب و بوروکراتیک نیز چنین مسائلی مطرح بوده است. حتی پریسـا پویان، مدیر مؤسسه یاریگران کودکان کار پویا نیز برخی فشارها را به شناکردن با دسـتان بسته تشبیه می‌کند که غیرمستقیم بر توقف فعالیت یک مرکـز اثر می‌گذارد.در آخر هم طبق گفته زهـرا رحیمی، مدیرعامل جمعیت امام علی، مؤسسـات مردم‌نهاد آخرین رشته نازک ارتباط مسـتقیم و بدون روتوش با مردم هسـتند. اگر این رشته پاره شـود، دیگر امکانی برای این پیوند وجود ندارد که موضوع بسیار خطرناکی است.

خطر افزایش فردگرایی در جامعه

زهرا رحیمی، مدیرعامل جمعیت امام علی و عضو شـبکه یاری کودکان کار، ضمن اشـاره به اینکه فشـارهایی بر فعالیت مراکز مردم‌نهاد وجود دارد، اضافه می‌کند: این فشـارها در برخی موارد آشکار و به شکل مسـتقیم و در برخی موارد هم غیرمستقیم اسـت؛ یعنی امکان فعالیـت نهادها را به لحاظ سـخت‌افزاری و نرم‌افـزاری تا آنجا محدود می‌کنند که تداوم فعالیت آنها با موانع جدی روبه‌رو شـود و به همین شـکل آن مجموعه‌ها بسـته شـوند. خیلی‌ها فکر می‌کنند ان‌جی‌اوها ممکن است تبدیل به صـدای مخالف شـوند؛ در صورتی کـه در بلندمدت ضربه اصلـی را همین افراد که مانع‌تراشی می‌کنند، خواهند دید. مؤسسات مردم‌نهاد آخرین رشته نازک ارتباط مستقیم و بدون روتوش دولت با مردم هسـتند.اگر این رشـته پاره شـود دیگر امکانی برای این پیوند وجود ندارد که موضوع خطرناکی اسـت، مراکز مردم‌نهاد همچون ریه‌های یک جامعه هسـتند که با مسدودکردن آن جامعه خفه خواهد شد و دودش به چشم همه می‌رود، همان‌طور که می‌دانید چند ان‌جی‌او کارکشته، در تلاش برای باقی‌ماندن هستند تا شـهرداری جای آنها را نگیرد یا وزارت کشـور مجوز را تمدید کنـد و موارد دیگر... با روش‌های قرارگاهی و بگیر و ببندی، به قول معروف تر و خشک با هم خواهند سوخت. رحیمـی ادامه می‌دهـد: یک فعال مدنی بادانش و باتجربه مثل خانم ارشـد یک فرد نیست، بلکه یک سرمایه است، امیدوارم عقلایی باشند که مانع تضعیف فعالیت مراکز مردم‌نهاد شوند، افراد زیادی عمر خود را بدون چشمداشت یا کسب موقعیتی برای این کار گذاشـتند اما وقتی به جای تشویق با این سنگ‌اندازی‌ها روبه‌رو می‌شوند، به زودی ما در حوزه سرمایه اجتماعی دچار بحران خواهیم شد. این رفتارها جامعه را به سمت فردگرایی و ترجیح منافع فـردی بر مصلحت جمع خواهند برد که مخالف آموزه‌های دینی، ملی و اخلاقی ماست و در شرایط کنونی کشور خطرناک است.

در مواجهه با حل معضلات دولت‌ها موفق عمل نکردند

علی‌اکبـر اسـماعیل‌پور، مدیر مرکز توانمندسـازی آوای مانـدگار، درباره مداخله در آسـیب‌های اجتماعی می‌گوید: مداخله در حوزه آسـیب‌های اجتماعی به نوعی موازی‌کاری است که سوابق طولانی دارد، در واقع زمانی که نهادهای مدنی مطالبه‌گر از متن جامعه شـکل گرفت، در مقابل جنبشـی از بالا، یعنی از سوی نهادهای رسمی شـکل گرفت تا مسـتقیم خودش در آسـیب‌ها مداخله کند. رویکـرد دولتی که الان می‌بینیم که در آن بحث کنارزدن ان‌جی‌اوها مطرح اسـت، این موضوع اتفاق جدیدی نیسـت، حتی در دولت‌های اصلاح‌طلب و بوروکراتیک هم چنین مسائلی مطرح بود، مثلا بحث سـاماندهی کودکان کار و خیابان که شـکل گرفت بهزیستی بدون استفاده از تجربه نهادهای مدنی شـروع به جمع‌آوری کودکان از سطح شهر کرد و چندین بار هم این طرح‌ها اجرا شـد، یعنی همواره سـعی بر پاک‌کردن صوت مسـئله دارند، در کنارش بنگاه‌های خیریه وابسته به دولت با بودجه‌های حاکمیتی شکل گرفت، هرچند شـعارهای خوب توانمندسازی می‌دهند، اما تأکیدشـان بر انجام کار صرفا خیر است. اسـماعیل‌پور اضافه می‌کند: نهادهای مدنی در تمام این سال‌ها با توانمندسازی‌هایی که انجام دادند و با شـعارها و فعالیت‌هایشان موفق عمل کردند، نهاد مدنی واقعی مطالبه‌گر اسـت، مثلا از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۶ جنبشـی در دنیا شکل گرفت که منجر به کاهش آمار کودکان کار شـد، علت این اتفاق این است که در متن مقابل نامه سازمان جهانـی کار آمده که دولت‌ها برای مقابله با هرگونه اشـکال کار کودک باید نهادهای مدنی را کنار خود داشـته باشـند. در کشـورهایی که نهادهای مدنـی کنار حکومت همراهی می‌شـوند ما بـا کاهش آمار کار کودک مواجه می‌شـویم، اما در کشـور ما دولت‌های مختلف با نگاه ضربتی، از بالا، امنیتی و بگیر و ببندی می‌خواستند این مسئله را حل کنند که تا الان موفق نشـده‌اند. علم ثابت کرده که برنامه‌های توسـعه در کنار سـازوکارهایی پیش می‌روند که یکی از این سازوکارها ایجاد و شکل‌گیری سازمان‌های مدنی و مردمی واقعی است.

حذف مراکز مردم‌نهاد باعث تشدید معضلات اجتماعی خواهد شد

پریسـا پویان، مدیر مؤسسـه یاریگران کودکان کار پویا، ضمن انتقاد از متوقف‌شدن فعالیت برخی مراکز مردم‌نهاد، بر این باور اسـت که مرکزی همچون خانه خورشید که ۲۵۰۰ زن مصرف‌کننده اچ‌آی‌وی مثبت را تحت پوشـش داشته، اگر زنی مصرف‌کننده بـا اچ‌آی‌وی مثبت و بیماری‌هـای دیگر را مدیریت می‌کرده، در واقـع جامعه را از این بیماری مصون نگاه می‌داشـته، پویان ادامه می‌دهد: وقتی چنین نهادی از این منطقه بیرون می‌رود، یعنی تمام زنانی که تحت پوشش داشته رها می‌شوند، در صورتی که اگر می‌ماند تعداد زنان تحت پوشش در سال‌های بعد بیشتر هم می‌شد. در نظر بگیرید پیرو طرح جوان‌سازی جمعیت که وسـایل پیشگیری به مراکز بهداشت داده نمی‌شود، اگر زنی مصرف‌کننده با اچ‌آی‌وی مثبت باردار شود، در واقع کودکی از یک مادر مصرف‌کننده متولد خواهد شـد که این یک فاجعه انسـانی و اجتماعی به بـار می‌آورد، توجه کنید که حدود هفت، هشـت سال پیش مرتب بحث بستن و منحل‌کردن منطقه دروازه غار مطرح بود، همچون کاری که در خاک‌سـفید انجام دادند، اما اینجا در منطقه هرندی و دروازه غار در حال خارج‌کردن سازمان‌های مردم‌نهاد از منطقه آسیب هستند.

پویان ادامه می‌دهد: همیشه آن‌طور نیست که به سازمان مردم‌نهاد بگویند که باید برود، وقتی شرایط را برای ماندن تسهیل نکنند، به رفتن آن سازمان کمک می‌کنند، در این شرایط چه کسی باید بماند و فعالیت کند؟ این کارها واقعا با بگیر و ببندهای ضربتی حل نخواهد شد و تبعات این اتفاق را الان نمی‌بینیم؛ بلکه در چند سال آینده قابل مشاهده خواهد بود که رشـد آسیب‌های اجتماعی حتی طبق آمار سازمان‌های دولتی هم رو به افزایش اسـت، اگر فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد در گروه هدف خود را در نظر بگیرید، می‌بینید که واقعا باعث ایجاد تغییرات مثبتی شده‌اند؛ اما معضلات رشد خیلی سریعی دارند؛ ولی نیرو و منابع این سـازمان‌ها به اندازه این آسـیب‌ها رشد نمی‌کند، همچنین مشـکل عدم حمایت‌های قانونی از این مراکز هم هست، همه اینها در حالی است که معمولا نیروهای مراکز مردم‌نهاد با عشـق بسـیار در این فضا کار می‌کنند که در هیچ سازمان دولتی و مراکز دیگری این فضا را نمی‌بینید.

هشدار جدی به مسئولان درباره کاهش نیروی انسانی

شیرین احمدنیا، دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه علامه طباطبایی و عضو هیئت‌مدیره انجمن جامعه‌شناسی ایران، ضمن اشـاره به پژوهشی در زمینه میزان سرمایه انسانی کشور، می‌گوید: با توجه به شـواهد و مستندات پژوهشی در زمینه روند افت یا کاهش میزان سـرمایه اجتماعی در جامعه ایران که پژوهشـگران برجسته علوم اجتماعی و مراکز تحقیقاتی معتبر در سال‌های اخیر بررسی و ارائه کرده‌اند و همین یافته، به‌تنهایی دربردارنده هشـدارهایی جدی به مسئولان و سیاسـت‌گذاران کشور درخصوص آینده سـلامت اجتماعی در جامعه اسـت، می‌توان به اهمیت و ضـرورت حیات و فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد و نقش کلیدی‌شان پی برد. فعالیت‌های سازمان‌های مردم‌نهاد و هرگونه تشکل اجتماع‌محور در جامعه سال‌هاست که به‌عنوان ابزاری ارزشمند برای پیشـگیری و مقابله با مشـکلات اجتماعی در کشورهای توسـعه‌یافته مورد شناسایی قرار گرفته اسـت. سمن‌ها نقش مهمی در راسـتای جلب اعتماد، مشارکت و ارتقای توانمندسـازی مردم ایفا می‌کنند و فعالیت‌های‌شـان در راستای خدمت‌رسانی هم به افراد و گروه‌های اجتماعی و هم به دولت‌ها قرار دارد؛ چراکه از سویی، با فعالیت‌های داوطلبانه‌شـان، هم از فشار مشکلات اجتماعی کاسته‌اند و هم باری از دوش دولت‌ها برای مقابله با این‌گونه مشکلات برداشته‌اند. اجتماعات محلی یا تشکل‌ها و انجمن‌های مردمی معمولا در فعالیت‌هایی مشغول می‌شوند که می‌تواند ضعف عملکرد یا خلأها در عملکرد دولت‌ها برای پاسخ‌گویی به نیازها و مشکلات مردم را برطرف کنند. دولت‌ها و مردم در واقع هر دو، از تقلیل فعالیت‌های اجتماعات مردمی یا تعطیلی‌شان متضرر می‌شوند.

احمدنیا اضافه می‌کند: سـمن‌ها مصادیق نـو و صورت‌های مدرن و امروزی تلاش جامعه محلی و مسـئولیت‌پذیری گروهی انسـان‌ها برای نظارت و کنترل مشـکلات اجتماعی و حمایت از افرادی هستند که در چارچوب زندگی شهرنشینی به دلایلی مانند فشـار روانی، اجتماعی، اقتصادی یا مشـکلات رفاهی در معرض مخاطرات جسمانی و روان‌شـناختی قرار می‌گیرند و مستعد درگیری با مشـکلات اجتماعی، نابهنجاری‌ها و معضلات اجتماعی می‌شـوند. سـمن‌ها تلاشی برای مدیریت مشـکلات انسانی و اجتماعی از سطوح پایین و مردمی است که به‌همین‌دلیل، قابلیت این را پیدا می‌کنند که اعتمادسازی کنند و تأثیرگذاری بیشتر و بهتری داشته باشند. نادیده‌گرفتن ماحصل مثبت این تلاش‌ها و عدم حمایت از گسترش و توسعه آنها، نادیده‌گرفتن ظرفیت عظیم نیروی انسـانی است که اگر در مسیر درست خود هدایت نشده و مورد بهره‌برداری مثبت قرار نگیرد، دیر یا زود خود می‌تواند در جهت منفی حرکت کند.

سرمایه انسانی بر شرایط اقتصادی مؤثر است

سـمیه توحیدلو، جامعه‌شناس اقتصاد، بر این باور است که حضور نهادهای مدنی یک اثر کوتاه‌مدت و یک اثر بلندمدت دارد که هر دو خودشـان را در مسـائل اقتصادی و اجتماعی نشـان خواهند داد. او اضافه می‌کند: درسـت است که مراکز مردم‌نهاد اثر خیریه‌ای هم دارند؛ اما از بدترشـدن مسـائل اجتماعی هـم جلوگیری می‌کنند، توجه کنید که حضـور تمام نهادهای مدنی اثر بلندمدت دارد و این در حالی اسـت که الان در شـرایطی هستیم که اعتماد اجتماعی به‌شدت روند نزولی دارد و افراد جدا از اینکه جدایـی دولت و ملت را تجربه می‌کننـد، جدایی ملت و ملت هم افزایش داشـته و الان که در پایین‌ترین درجه سـرمایه اجتماعی هسـتیم، هرگونه فعالیتی که کمک کند تا جمعی شـکل بگیرد تا افراد به جای اینکه فعالیت معطـوف به خود انجام دهند، معطوف به دیگری کنند، اثر مثبت خواهد داشت.

جدول ۴۲۰۰ • طراح: بیژن گورانی

افقی:

۱- آیین‌های سنتی- پایتخت برفی ایران- پراکندگی ۲- کامیون ارتشی- سستی و تنبلی- قسمت‌های پایانی ۳- بر سر عروس و داماد می‌ریزند- اصطلاحی در شطرنج- خانه بزرگ ۴- من و شـما- بیماری یرقان- تیزهوشـی و زیرکی ۵- به نزدیکی گره‌های فرش گفته می‌شود- گاز مرداب- شـاعر اصفهانـی ۶- هراس‌انگیـز- توقف خـودرو کنار خیابان- بوزینه آدم‌نمـا ۷- نابینا- حمام لاغری- فنی در کشتی ۸- بوی رطوبت- بازیگر خانم فیلم دسته دختران- شهر آستان حضرت عبدالعظیم(ع) ۹- منحرف- شیرینی میـوه‌ای- سـازمان اطلاعـات مرکـزی آمریـکا ۱۰- میز کم‌عرض چسبیده به دیوار- از پیامبران اولوالعزم- پنجم ۱۱- از دین برگشـته- یاری و کمک- مسـیحی ۱۲- لقب پادشـاهان چین و ترکسـتان بود- نوعی خاک- رودی در فرانسه ۱۳- شـیر بیشـه- فراوانی- بلندترین قله استان بوشهر ۱۴- مجانی- نوعی مالیات- ناموارہ ۱۵- دوتا نون- محل فیلم‌برداری- گردهمایی

عمودی:

۱- تلـخ- ثروتمنـد- از ماشـین‌آلات کشـاورزی ۲- آهنگسـاز آلمانی که محبـوب حزب نازی بـود- دیدنی در ارتـش ۳- صدا- شهرسـتانی در آذربایجان شـرقی- خدمتکار ۴- از فنون مختص کشـتی آزاد- شاعر «هوا را از من بگیر خنـده‌ات را نه»- نصف فلفـل! ۵- خوبی‌ها و نیکی‌ها- ماده روان با شـکل متغیـر- از خوراکی‌های سـنتی کرمان ۶- شـدیدترین- غلاف فشنگ- میان شکم ۷- حـرف ربـط- دیده‌هـا در طلب لعل ... خون شـد- غیرواقعی و سـاختگی ۸- دوسـتی- خیـش‌کار- طرز و شیوه ۹- استاد دلهره سـینمای جهان- امتداد- اشاره به دور ۱۰- کاشـتنی انفجاری- جزیره ایرانی اسـتان هرمزگان- از شـبکه‌های تلویزیونی کشورمان ۱۱- عقیم- سلول جنسی بالـغ- شـکایت‌نامه ۱۲- امـر بـه گفتـن دارد- از پیامبران بنی‌اسـرائیل- از مواد اصلی سالاد شیرازی ۱۳- نقطه شروع مسـابقه- حشـره خونخوار- جایی که همگان در آن حضور دارند ۱۴- سرافرازی- عنوان کتابی از مصطفی کمال پورتراب، موسیقیدان ایرانی ۱۵- دسر خامه و میوه- از سوره‌های شریف قرآن که با حروف مقطعه آغاز می‌شوند- کاکل اسب

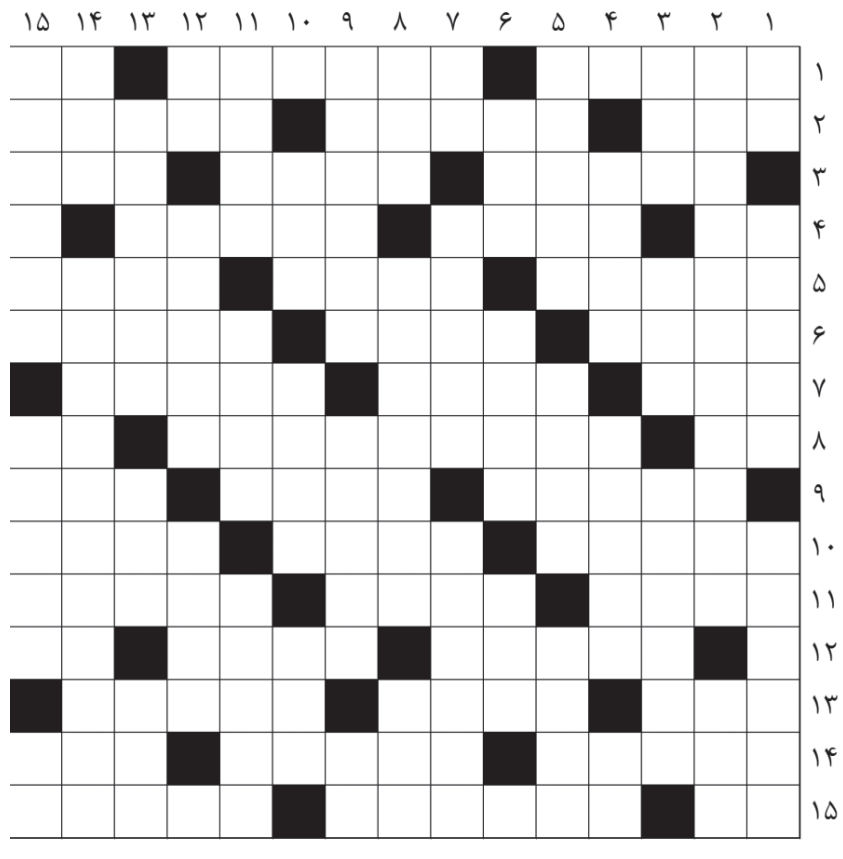

حل سودوکو سخت

۳	۹	۴	۷	۱	۵	۸	۶	۲
۶	۲	۵	۸	۹	۳	۴	۷	۱
۸	۷	۱	۲	۶	۴	۳	۵	۹
۵	۳	۷	۹	۴	۶	۱	۲	۸
۱	۸	۹	۵	۲	۷	۶	۳	۴
۴	۶	۲	۱	۳	۸	۵	۹	۷
۷	۴	۳	۶	۸	۲	۹	۱	۵
۲	۱	۸	۳	۵	۹	۷	۴	۶
۹	۵	۶	۴	۷	۱	۲	۸	۳

حل سودوکو ۳۱۹۵

۶	۴	۱	۷	۳	۵	۸	۲	۹
۸	۳	۷	۹	۲	۶	۴	۵	۱
۲	۹	۵	۱	۴	۸	۳	۷	۶
۴	۷	۸	۵	۶	۳	۱	۹	۲
۱	۲	۳	۴	۹	۷	۶	۸	۵
۹	۵	۶	۸	۱	۲	۷	۳	۴
۷	۱	۴	۲	۸	۹	۵	۶	۳
۵	۶	۲	۳	۷	۴	۹	۱	۸
۳	۸	۹	۶	۵	۱	۲	۴	۷

حل جدول ۴۱۹۹

۱	م	ش	ا	م	■	س	ا	ل	م	■	ا	ژ	د	ه	ا
۲	ک	ر	ی	س	ت	ا	ل	■	ص	ف	ی	ن	■	ل	ش
۳	ا	■	ا	خ	ر	ی	ن	س	ف	ر	ز	ر	ت	ش	ت
۴	س	ا	م	ر	ا	■	ک	و	ا	ه	■	ا	ی	ت	ی
۵	ب	ر	■	■	و	ف	و	ر	■	ا	ی	ل	ن	ا	■
۶	■	ی	ک	د	ل	ه	■	ن	ر	د	ه	■	■	ی	ن
۷	د	ا	ن	ا	■	ر	م	ا	س	■	و	ا	ب	ن	د
۸	ی	■	ش	ی	ر	ج	ه	■	ت	و	د	ی	ع	■	ب
۹	ا	ش	ت	ه	ا	■	ن	ف	ی	ر	■	س	ی	ل	ه
۱۰	ر	ه	■	■	ج	م	ا	ل	■	س	پ	ی	د	ه	■
۱۱	■	ر	س	م	ی	ت	■	ا	ی	ت	م	■	■	ا	ا
۱۲	ا	ف	س	ر	■	ف	ی	ک	س	■	پ	ل	ا	ک	ت
۱۳	م	ر	ت	ض	ی	ک	ا	ت	و	ز	ی	ا	ن	■	ک
۱۴	ل	ن	■	ی	ک	ر	و	■	ع	ل	ی	ب	ا	ب	ا
۱۵	ا	ک	ا	ه	ی	■	ر	د	ی	ف	■	د	ر	ی	ل

سودوکو سخت ۳۱۹۶

زمان پیشنهادی: ۴۰ دقیقه

قانون‌های حل جدول سودوکو:

۱- در هر سطر و ستون باید اعداد یک تا ۹ نوشته شود. بدیهی است که هیچ عددی نباید تکرار شود.

۲- در هر مربع ۳×۳ اعداد یک تا ۹ باید نوشته شود و در نتیجه هیچ عددی نباید تکرار شود.

	۷		۴	۳			۵	
۱				۶	۲			۴
				۹		۱	۲	
۸								
		۱	۶	۲	۹	۳		
								۲
	۱	۶		۴				
۳			۹	۱				۶
	۸			۷	۶		۴	

سودوکو ساده ۳۱۹۶

زمان پیشنهادی: ۲۰ دقیقه

سودوکو

سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عددهای بی‌تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.

۶			۸		۷		۹	
	۷			۴	۵			
	۲							۵
۵	۳					۶		
	۹						۸	
		۲					۴	۹
۳							۷	
			۱	۵			۶	
	۴		۷		۲			۱